

PREDGOVOR

U osnovi je ove knjige projekt novog izdanja naše knjige *La violence de la monnaie* (Nasilje novca). Ne samo zato što je taj ogled, koji se pojavio 1982. i nije se ponovno objavljivao od 1984. godine te se od tada ne može naći u prodaji, nego prije svega zato što su teze koje su u njoj razvijene o monetarnom i financijskom mimetizmu sačuvale svu svoju vrijednost, iako su i dalje ostale uvelike nepoznate. Kad to kažemo, nikako ne podcjenjujemo razvoj kroz koji su prošla shvaćanja te materije - stanje 2002. nije isto kao što je bilo 1982. U to vrijeme, ideja da oponašanje drugoga može, u određenim kontekstima, biti racionalan oblik ponašanja, bila je u radikalnom sukobu s općeprihvaćenim ekonomskim mišljenjem. Uzaludno je bilo tražiti u teorijskoj literaturi 1970-ih godina članke ili modele koji bi se bavili ovim pitanjem. Oponašanje je tada bilo uglavnom shvaćano kao patološko ponašanje i, iz tog razloga, bilo gurnuto izvan područja znanstvene analize. Danas to više nije tako, mimetička hipoteza više se sustavno ne odbacuje, iako je daleko od jednodušnog prihvaćanja. U financijskoj oblasti, ali ne i jedino u njoj, značajni radovi pokazali su da oponašanje može biti individualno racionalno, čak ako dovodi do društveno neefikasnih rezultata. Pored toga, spekulativan zanos izazvan naslovima Nove ekonomije pokazao je konkretnu važnost fenomena mode i imitacije za onog tko želi razumjeti razne pravce financijske dinamike. Ideja «spekulativnog imitacijskog mjehura» napreduje polako, ali sigurno.

Ako se okrenemo na stranu monetarne analize u užem smislu, stanje je manje sjajno. U toj oblasti i dalje prevladava pristup koji svodi novac na ulogu instrumenta koji olakšava razmjenu. Novac ovdje dolazi iza roba, kao ono što olakšava transakcije, izbjegavajući

teškoće koje su svojstvene trampi. Ideja da novac nije posljedica tržišta, nego uvjet njegove egzistencije, ovdje nije našla nikakvog odjeka. S tog gledišta, može se reći da je mimetička hipoteza i dalje jedna nova ideja.

Ta nas je konstatacija navela da razmotrimo potrebu novog izdanja *Nasilja novca* s još jačim uvjerenjem jer, uostalom, dolazak eura nameće stavljanje monetarnih pitanja u samo središte ekonomskih i političkih rasprava. «Što je novac? U kojim se uvjetima on trajno prihvaća?» - to su neka od temeljnih pitanja na koja je, u novom kontekstu, koji je stvorio euro, sada bitno dati dobre odgovore. Ovisno o tome priklonimo li se instrumentalnoj ili mimetičkoj koncepciji novca, mijenja se dijagnoza monetarne europske arhitekture, kao što se mijenjaju preporuke za monetarnu politiku.

Taj početni projekt izdavanja *Nasilja novca* dao je posljednji važan argument u propitivanju do kojeg je doveo naš noviji razvoj u monetarnoj teoriji. Ovdje posebno mislimo na kolektivno djelo *La Monnaie souveraine* (Novac i suverenitet, u hrvatskom prijevodu 2004.), koje smo objavili 1998. godine. Tu su izložena nova razmišljanja bitno izgrađena na pojmovima duga, povjerenja i suvereniteta. U tim analizama pitanje oponašanja pojavilo se tek marginalno. To je prirodno izazvalo brojna pitanja o vezi, koju je trebalo uspostaviti između tog novog pristupa i naših starih teza. Jesu li oni različiti, čak suprotni? Zamjenjuje li nova teorija drugu? Jesmo li napustili žirardovski mimetizam u korist iskonskog duga? Bilo je važno odgovoriti na ta opravdana pitanja i pokazati da se te dvije analize, po našem mišljenju, savršeno nadopunjuju. Mimetička analiza novca i teorija povjerenja moraju se shvatiti kao dva elementa, koji pripadaju istom teorijskom okviru. Mimetička hipoteza daje teoriji povjerenja mikroekonomski temelj, koji joj je nesumnjivo nedostajao.

Slijedeći ta razmišljanja i ta uvjerenja prionuli smo poslu uz pomoć Gérarda Jorlanda: objaviti *Nasilje novca*, a da ni od čega ne odustanemo u našim analizama, nego da tu i tamo promijenimo izlaganje gdje se pokaže nužnim, obogaćujući ga našim najnovijim rezultatima i izbacujući neke nespretnosti u stilu kao i u slijedu zaključivanja. Ali, uskoro, taj se projekt pokazao kao potpuno nerealan. Preobrazbe koje je trebalo izvršiti nisu se mogle držati u okviru stare knjige bez natezanja. Stara knjiga ima vlastitu osobnost i

stil koje nije bilo moguće promijeniti, a da se ne pokvari cjelina. Tim više što je, od 1982., monetarna i financijska povijest prošla kroz godine vrlo bogate razvojem i krizama, koje je bilo važno podrobno istražiti da bi se ocijenilo u čemu oni potvrđuju ili osporavaju naša predviđanja.

Financijska globalizacija, izazvane preobrazbe u monetarnoj politici i euro nametnuli su nova razmišljanja, koja su nas još više udaljila od *Nasilja novca*. Odatle se sve više nametala ideja potpuno nove knjige koja bi mimetičku hipotezu pokazala u novom svjetlu, izlažući njezinu vezu s pojmovima povjerenja i suvereniteta, pri tome se oslanjajući, u empirijskom dijelu, na analizu novijih monetarnih pravaca razvoja. To je ta knjiga koju imate u rukama i koju sada treba predstaviti. Primjećujemo da je ostalo nekoliko ostataka prvotnog projekta u obliku stavaka koji su preuzeti iz *Nasilja novca* na samom početku prvog poglavlja i u dijelu trećeg poglavlja posvećenog funkcijama novca.

Cilj je ovog djela poticanje širenja monetarne rasprave, kako njezin ulog daleko prelazi samo sferu specijalista. Novac nije samo, čak ni prvenstveno, ekonomsko dobro. On je izraz zajednice u cjelini. Iz tog razloga, nema legitimnog novca, osim onog koji se oslanja na suverenitet. Još uvijek vrlo često komentatori i građani u novcu vide samo praktične komade kovanog novca i novčanice za kupovinu i prodaju. Oni ne razumiju da se iza toga glatkog privida kriju značajne sile, koje mogu zdrobiti pojedince i narode. Stanje u Argentini početkom 2002. godine može nas lako podsjetiti da se važnost novca ne može precijeniti.

Mi razvijamo tu središnju ideju naših razmatranja po trima osima. Najprije, s teorijskog stajališta, analiziramo tu, tako specifičnu, vezu kao što je veza povjerenja. Nema novca bez povjerenja. Čak je i zlato bilo povjerbeni, fiducijarni, novac. Povjerenje se hrani iz mnogih izvora, koje objašnjavamo: svakodnevna praksa, nadzor regulacijskih vlasti, ali također projekt društva koji se nudi građanima. Prema tome, razlikujemo tri oblika povjerenja: metodičko, hijerarhijsko i etičko. Središnja uloga, koju u tome igraju društvene predodžbe i moralna veza, pokazuje da ne postoji čista ekonomija. Uzaludno je suprotstavljati politiku i ekonomsku racionalnost.

Uostalom, mi predlažemo novo čitanje povijesti novca. To čitanje ističe slijed napredovanja apstrakcije kroz stoljeća u mjeri u

kojoj računska jedinica raskida vezu s metalom, da bi postala auto-referentna konvencija. Ipak, ona mora zadržati svoj simbolički naboj da bi pokrenula povjerenje članova društva. Usporedno, oblici regulacije podvrgnuti su proturječnim silama i stalno se kolebaju tijekom vremena između dva polarna oblika «centralizacije» i «fragmentacije». Ta temeljna dvojnost jedan je od rezultata ove knjige. U njoj se izražava dvoznačnost svojstvena novčanom fenomenu: sredstvo kohezije i smirenja, ali također zalag moći i izvor nasilja.

Konačno, naša analiza pruža jedan novi pogled. Ona mu kao svrhu daje održavanje povjerenja. Ako su nominalno sidro i borba protiv inflacije nužnosti, bilo bi pogrešno zaustaviti se na tom jedinom kriteriju. Obećanje budućeg blagostanja, usko povezano s punom zaposlenošću i zahtjevom za pravdom, treba također uzeti u obzir, ako se želi da novac doprinese održanju društvene kohezije. Polazeći od te proširene koncepcije, mi pristupamo jednom tumačenju američke monetarne politike u posljednja pola stoljeća.

Tijekom cijelog pisanja nastojali smo izbjeći specifičan govor i tehničke izraze, da bismo pružili analizu koja je pristupačna laicima. Nismo zadržali ni jednu matematičku modelizaciju. Naše je duboko uvjerenje da su monetarne preobrazbe bitna komponenta individualističkih društava i da je važno svakome da dobro razumije njihova načela. Monetarna analiza uvelike prelazi područje ekonomije.